

ցաւերը իրօք մեծ են և շօշափելի. պէտք է դարմանել նրանք, ոչ թէ աւելի ստատկացնել: Մեր այժմեան անգլապաժան են, պէտք է ամփոփենք, որ կարելի լինէր դիմարկել այն փորձանքներին, որոնք այսօր սպառնում են մեզ: Մեր փրկութիւնը բարոյական միութեանն է: Կրօնական միութիւնը երբեք անգամ չի մարտնչել իր լինել, պէտք է միմեանք ազդուութեան մէջ, որպէս զի հազարները միմեանք մեր գաղափարները, մտածանքները և գործողութիւնները: Հասարակական մեղադրեցում մեր կրօնական կուսակցութիւն, ինչպէս մարդկային ամեն մի հասարակութիւն, ունի իր լուս և վատ կողմերը, ունի ի չարիք շատ ու շատ պատկառութիւններ: Ինչու միմեանք մեղադրեցում, եթէ պատկառութիւնը ոչ մէկու ապստ չ'են: Մեծ սխալ է, յանցանք է անգամ, ամբողջ հասակացողութեան մէջ խառնել կրօնական սկզբունքները եկեղեցու, էական մասը՝ ձկնորի և արարողութիւնների չնտ, եկեղեցու նշանակութիւնը՝ եկեղեցականների վայրը ու բարիքն է, ազգութիւնը՝ կրօնի չնտ, ցեղական յատկանշանքները, չարիքները, ընդուն և զիջել հաւատի չնտ: Յուսանք որ չնտն է մեղադրեց ճշմարտութեան յաղթութիւնը, չնտն է մեղադրեց այն ժամանակը, երբ այլ ազգը կատարելապէս, գիտակցաբար կը հասկանայ կրօնի և ազգութեան և ինչպէս ինչպէս կը նշանակութիւնը, կը ճանաչէ իր պարտականութիւնը իր ըստ կրօնի, թէ ըստ ազգութեան: Յուսանք որ չար կը լինի ոչ թէ մի ազգաց, այլ ազգութիւն, կրօնով իւրաքանչիւր անհատը որ համոզմունքներն համեմատ, իսկ ազգութեանը չար:

Պատրաստեց

ՆԱԽԱԿ ԶՈՒՅՈՒՅ

Սեպտեմբերի 17-ին

Պատուական Մշակող սկսեց աշխատել ինչ որ և ինչ խորթութիւն և ջրկութիւն ազգի միջից դուրս բերել և միութիւն ու սեր քարոզելով: Հազիւ թէ իր դուրսեան ինքնորոգ տարում այդ աշխատանքի արդիւնքը սկսեց երևալ: Հիմա շատ մարդկային մէջ այդ նոր լուսարար միջոցը ծնակ է, շատերը հասկանում են թէ կրօնը ուրիշ է, ազգութիւնը ուրիշ, և թէ կրօնի պատմութիւնը իրանց այլապէս եղբայրներին նշանակելու ու նրանց ազգային թշնամի համարելով միմեանցից հեռանալով, աղիւստութիւն ու անխառնութիւն է, մասնաւոր ազգիս մեծ, լիանքներ էլ կը բերէ, ինչպէս յայտնի է մինչ անգամ:

Այսպէս էլ պ. Ա. Ամիրխանեանցը իր պարզ յօդուածներով աշխատում է ազգին միութեան և օգուտի համար և իր դէպքի հայ ազգին ունեցած սիր-

ով դրդեցնում քանիցս անգամ դրեց, թէ՛ ցանկալի է, որ մեր համազգի եղբայրները մեզ, հայ-աւետարանականներին, գէշ անուններ կոչենք, մեղադրեց չը չենանան:

Սա է պատճառը, որ այժմ «Մշակ» լրագիրը և հայ-աւետարանականները «Մեղուի» աշխիւ փուշ են դարձել, որը սկսել է ոչ թէ չինուց միացած վերքերը փաթկանելով և վերան բռնկաբար դեղ քսելով, առողջացնել աշխատանք, այլ սկսել է առողջացող վերքերը նորից գրգռել: Նրանց բռնկելը, այժմ, աւելի դժուար կը լինի, քան թէ առաջ:

Բայց, այս տան և ինքնորոգ դարձում, ուսումնականից սկսած մինչև վերջին տղաներ աչքն էլ բացվել են և ճանաչում են թէ ճշմարտութիւնը որի կողմն է: Ի՞նչ չարիք բոլոր հայերն Վեդուի և մի քանի իր նշանների պէս տակաւին չեն և փոստ աղբիւրութեան մէջ չեն, այլ շատ մարդ սկսել է իր պարտականութիւնը ճանաչել թէ դէպքի ազգը, թէ դէպքի կրօնը:

Հիմա «Մեղու» երկպառակութեան կողմն անցնելով, աւելի լաւ կանէ, եթէ իր անունն էլ փոխէ. փոխանակ «Մեղու» Հայաստանի գեղեցիկ անուն կրելու, «Ներկայական» Հայաստանի» դրէ:

«Մեղու» զանազան ծաղիկներից նիւթ ձեռնելով մեր կը պատրաստէ, որը բոլորին էլ սիրելի ու բարձր կը լինի, իսկ մեր այս «Մեղու» փոխանակ քաղցր նիւթերի, անմարտիկ թռչն կը պատրաստէ, որով միմեանք իրեն և իր նմաններին կը թունաւորէ:

«Մեղու» պ. Ամիրխանեանցին և ամերիկացի միսիոնարներին ազգ ուրացողներ և որոտողներ անուն տալով, արդեօք իրան ի՞նչ անուն կը դնէ, երբ ազգի օրդան կոչվելով, նպատակ ունի ազգի մէջ առաջ գնացող սերը քանդել և մէջերին երկպառակութիւններ դրել:

Առաւել զարմանալի է թէ «Մեղու» պ. խորհրդակցի ամերիկացի միսիոնարներին ոտքերը հնչու էր խայթէ: Այն մարդիկ Ամերիկայից գալով, անդադար աշխատում են ոչ թէ մշտնջ չարի համար, այլ շատ տեղերում էլ մասնաւորապէս իր, կուսակցութեան ու վարչականների համար էլ, թէ կենտրոն, թէ գիտութիւնով և թէ դրամական օգնութիւններով, որ կարողանան իրանց Փիլիքի այն ասածը կատարելու, թէ զնացել ամեն աշխարհ, և աւետարան ամենքին քարոզեցէ: Իմ այն նշանակի նպատակն է ամերիկացի միսիոնարների գործողութիւնները պայտապանել և նրանց առաւել օգուտները նկարագրել, որովհետև շատերին յայտնի է նրանց աշխատութիւնը մեղադրելու մտաւոր տեղերում, Տաճկաստանում կամ թէ Պարսկաստանում՝ չայերի, թիւրքերի ու նեստորականների համար, միայն իմ նպատակն է առաջարկել «Մեղու»-ին և իր նմաններին, որ մի լաւ քննեն, թէ արդեօք այս չարի ժամանակ մեր արածն ի՞նչ է:

Ներկայացնում են մի կարգ գիտնախոր խիճիկներ և տարալայ երեք եղանակներով դատարի են լինում: Միայն ձմեռը կարելի է նրանց մէջ բնակելներ գտնել, որոնք իրանց անասունների շնտ խլուրդների նման պատապարկում են միմեան, գիտնախոր խորհրդում և անհամբերութեամբ սպասում են կրօնները, որ դուրս գան իրանց որդիները:

Մարդը Հայաստանում էլ կարելի ցոյց տալ մի քաղաք, որ գտնի մի շատ քուրդ բնակիչ ունենալ: Ինչ պէտք անէ քուրդը քաղաքում. նա արշուտ էր գիտէ, փաճառակամութեամբ չէ պարապկում, խանութի չունի, ծառայութեան մէջ չէ մտնում: Քուրդը չունի է. նրա բնակութեան տեղը՝ լեռները, ձորերը և անապատներն են:

Փուրջ կառավարութեան բոլոր ջանքերը, բրդեղի շատաստանից անկող մասին, անցան ապարդիւն: Փուրջ կառավարութիւնը ամեն հնարներ գործ էր դնում, որ քրդերը կառավարութիւններ, պարապկէին երկարգործութեամբ: Բայց բրդուրդ չույ չէ սիրում. չուր կարող էր կապել նրան երկրի շնտ, մինչդեռ նա ցանկանում է ազգում լինել, գտնվել և անդադար գաղթել: Առաջադիւր մի գեղում երկար կանգնել էլ կարող:

Քրդերի դիւրեղը, որպէս անցնիք, Հայաստանում շատ փոքրակիւն են, այն ևս ձմեռային բնակութեան համար: Այդ դիւրեղը որպէս շուտով չիմուռ են նրանք, այնպէս էլ շուտով քանդում են և թողնում են աւերակ: Քրդերի դիւրեղը և նրանց քարակեան «օրսններ» ՏԱՅՈՐԻՆՆԵՐՆԵՐԸ ունենում են զանազանօրով միմեանցից: Տեղում են քրդերի մի խումբ իր պարտութիւնը (տաղաւարները կապում է մի ձորի մէջ, մնում է այնտեղ, որպէս ժամանակ անտառներին համար ձարակ կայ, չենք որ վերջապէս, հաւաքում է աշխուրդները և տե-

նորենք թիւրքին ու նեստորականին, բայց միմեանք անուանում ենք, որ մեր հայերն չենք միշտ լուսւմ ենք զանգուսներ թէ բերանացի, թէ լրագիրներում, մեր հոգեւորականներից, քառասուններից, երեսուցիականներից, հոգաբարձուներից, տեսուչներից, վարժապետներից և այլն և այլն, մեր աշխարհը երաւեր թողած, «Մեղու» սկսել է ուրիշներին քննել, և զուր տեղից մեղադրել: Աւելի պարզ սասած՝ մեր աչքի դերանք թողած, ուրիշի աչքի փուշն է պատտում:

Կը խնդրեմ, որ հայերը իրանց հայ-աւետարանական եղբայրներին լինաւ, կամ չլինե՞րան, կամ արանց պէս ուրիշ անուններ տանք, չը չեն. ուսան նրանցից, այլ մտնելով ուղարկութեամբ քննել, փորձել, թէ արդեօք նրանց նպատակն է դէպքի բարին, կամ դէպքի չարը:

«Մեղու» ասածի պէս, բաւական է որպիսի միաժամ եղանակ իրեն աղանի, ամեն ասածի հաւատացնել, այժմ քիչ խորագէտ լինե՞ր ու լաւ լաւ ներքին վրա կոխող դատողութիւն չը տանք: Այր, մի լաւ քննե՛ք, որ հասկանանք «Մեղու» նպատակն էլ «Մշակ»-ին էլ, Ամիրխանի միտիւնարներին էլ, պ. Ամիրխանեանցին էլ:

Կ. Տ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՈՐ

Լեւորստից 11 թուրդ ուղարկող Լազարեան չէ, այլ Լ. ա. յ. և ա. յ. ն. է:

Փիլիսոսական Զանգեղի խմբագրութեամբ հրատարակող «ՔԵՇԻՆ. ԿԵՅԵՅՅԱՆ» լրագիրը կրկին բուխեց երևալ: Անցեալ տարի հրատարակվեցան չինգ համաշեր, այժմ լայն տեսակ փոքրորդ համարը:

Փիլիսոսական Յովսէփ Տէր-Արքայանեանցից ստացանք 102 թուրդ յօդուած Վանի մէջ չինգեղ հիւանդանոցի: Այդ փոքր հաւաքում էր այս տարի սուր Թակրի ջուրը բերելու, մօրեղի կոտորելու նպատակով, բայց մնացել էր պ. Տէր-Արքայանեանցի ձեռքում: Լուսւմ ենք որ սուր Թակրի ջուրը բերելու նպատակով հաւաքված փոքրը դեռ ուրիշ պարսկերէն ձեռքումն էլ կան: Թակրի էր որ նրանք էլ չեմէկնէ պ. Տէր-Արքայանեանցի օրինակին, որի դէմ յարձակվում էին, բայց իրանք իրանց ձեռքում փոքրը պարուն են, այն ինչ, ինչպէս ինչպէս պարուն Տէր-Արքայանեանցի Փիլիսոսական չէր, որին մի փոքր յանձնված էին պ. Չիլիսոսականցի:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ ստացանք մի հեռագիր, որով

զայիտվում է մի ուրիշ ձորի մէջ: Այսպէս էլ նա գտնվում է իր զղակներին (ձեռքներին). փորում է զննել, ծածկում է թուրքերի և մայրաքանդակով— ահա նրա խիճիկը պատրաստ է, միւս ձեռք բուրդը թողնում է նրան և մի այլ տեղ շինում է նրա նման մի քան:

Քրդերը Հայաստանում (մասնաւոր բացառութեամբ) կարողանան, անարժեք սեպականութիւն չունեն: Ոմէ նրանք ունեն մի կտոր հող, տալիս են հայերին փայտելու համար: Հանգանակները երբեմն ստիպում են նրանց թողնել բնակած երկրի, այնուհետև նրանք այնքան հեշտութեամբ մտնում են իրանց հողերը, որքան հեշտութեամբ ձեռք էին բերել նրանց:

Այս բոլորից պարզ է երևում է, որ քրդերը հայրենիք չունեն. նրանք ունենում կապած չեն Հայաստանի հետ: Դրանով պէտք է բացառել քրդերի անդադար գաղթականութիւնը Պարսկաստանից դէպքի թիւրքի, իսկ Փիլիսոսականից դէպքի Պարսկաստան:

Քրդերը երբեք չեն եղել բարեկամ թուրքերին և լինել ևս կարող չեն: Վերջին ուսումնասիրական պատերազմի ժամանակ, թէ և աւարտութեան նպատակով քրդերից մի քանի խումբներ խառնվեցան թուրք բաշխողութիւնների շնտ, բայց չենք որ թուրքերը յաղթվում էին, քրդերը ստաւին էին լինում, որ սկսում էին կողոպտել նրանց բանակը: Թուրք գիտնախոր ամենաբնութիւնը գնեցին, որ ստացել էին անգլիացոց շնորհիւ, մեծ քանակութեամբ անցան քրդերի ձեռքը և փաճառվում էին Պարսկաստանում ամենաշինքին գնեցին:

Միայն է և այն կարծիքը, որ առհասարակ տարածված է քրդերի մասին իր թէ նրանք մի քանի ժողովուրդ են: Քրդերը, ինչպէս ամեն վայրենի գեղերը, այն քրդութիւնը չունեն, ինչ որ հասկաց-

մեղ տեղեկացնում են որ այդ քաղաքում յօդուած Վանի հիւանդանոցի սկսեցին փոքր հաւաքել: Գումարը հասած է 400 թուրքու: Ստորագրութիւնը շարունակվում է:

ՓՈԹԻՅՑ մեղ տեղեկացնում են որ այդ քաղաքում մօտ 400 թուրք հանգանակված է յօդուած Վանի հիւանդանոցի:

Քիֆիլի ընկերութիւնը Կենդանիների հիմնաւորութեան, խնդրում է մեղ յայտնել, որ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը յետագայում է մինչև հոկտեմբեր ամսի 5, կիրակի օր, ժամը 11-ին, առաւտեան:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ գրում են. չը նայելով, որ սեղանների կէտը անցել է, մեր զարդիքը բնագիտութեան ուսուցիչ հայր Դեմիրճուղլեանցը և վարժապետիկ Սարապլեանցը գտնվում են Ախալցխայում: Վարժապետը հասարակութիւնը շատ զոչ չէ, որովհետև հարցաքննութեան ժամանակ չը տեսնվեցան նրա աշխատութեան արդիւնքը:

ՓՈԹԻՅՑ գրում են. սեպտեմբերի 18-ին, երկու յան ժամը (1-ին, յանկարծ երկրի երեք պատեցին ևս թուրքեր, և բարձրացաւ մի տոնակալ փոքրիկ, որի նմանը շատ ժամանակներ տեսնված չէր: Մի և նորից լուսվում ծովի մէջ սկսեցաւ տատիկ աղիւստութիւն, որը ճնաղեղն աւելի սպառնալի էր դառնում: Նոյն ժամ նաւաներից— որ գտնվում էին նեղուցից դուրս, մեծ շոգնակ մօտ, ապառք դուրս տանելու համար— երկուսը չնտ մղվեցան, երկուսը ցամաքին դարձեցան, իսկ մնացածները ծովի մէջ տարվելով, կորան. բացի սրանցից խնդրվեցան երեք նաւատարներ:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ գրում են. յուլիսի 1-ին Փիլիսոսական վանքում մեղաւոր, և բերվելով Ախալցխայ թաղվեցաւ տիկին Շուրակաթ Ծառութիւնեանցը: Հանգուցեալը կտակել է տեղային օրիորդաց դպրոցին 500 թուրք:

ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ԱՐԵՒԻԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ընդունից լրագրներին գրում են հետևեալը: Այստեղի քաղաքական և քիմիանական շրջանները հաստատանում են, որ Արեւիքի մէջ նշանաւոր գործեր կարող են պատահել:

Վրէժ է այդ քաղաքում նշանակութեամբ: Իսկապէս քաղ լինեալ համար, պէտք է գիտակցաբար որոնարված լինել որ և ինչ քաղաքակրթութիւն: Բայց քուրդը իրեւալ չունի: Ինչու կարող է գրգռել նրան արեւն թաղելու, բայց յափշտակաբար իրեն ընդի: Իսկ մի այսպիսի քաղաքի՝ գաղանք, քաղաքի լինել է, երբ որսի ետեկի է ընկնում: Մի անգամ յաղթվեցաւ քուրդը, մի անգամ ջարդ կերաւ— այնուհետև կորցնում է իր բոլոր արեւութիւնը:

Այնքան դարերի ընթացքում քրդերը Հայաստանում չը կարողացան մի հասարակութիւն ըստ տեղեկի, հաստատ հիմը դնել և իրանց ղաջիկը կապած լինել այդ երկրի շնտ: Քրդերը Հայաստանի քաղաքացի չեն: Նրանք նոյնպիսի թափաւորական խումբներ են, որպէս այդ երկրի բնակիչները, զաւթիկներ, թուրքներ, չէրքներ և այլ վայրերի գեղերը, որոնք այսօր աշխատ են, միւս որ նրանց շնորհ անգամ չէ երևում: Այս բոլորից շատ պարզ է, թէ որքան իրագործելի է այն գաղափարը, որ կոչվում է քրդական միութիւն:

Քրդական միութիւն էլ Հայաստանում կապում անկարելի է, բայց մի քանի կարող է պատահել: Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներ կարող են գրգռել քրդերի գնալաւան ցեղապետներին, այս և այն չէլին, որ կողոպտեն հայր զուրկները: Քրդերը այս յանձն կառնեն, կը նրանց թողլ է արվում անպատիւ աւազակութիւն գործել: Նրանք կը սկսեն Հայաստանում կողոպտել աղբիւր, պայտեւ և այլ փոքր բարեբախտութիւններն Կ. Պօլսում կը տան քաղաքական կերպարանք. Դեռ անցեալ տարակապ արշան ժամանակ, Եւթիւ-Իրազուլաճ անցնելով Պարսկաստանի առհասարակ թուրքաց հողի դրա, Աղաթալ և Բաշկա-